

Şule Boyaca
Kadriye Sınmaz

Analizin Mesajı

- Uluslararası Göç Örgütü (IOM), çatışmaların başladığı tarihten bu yana 10,7 milyondan fazla insanın daha güvenli bir yer bulma ümidiyle evlerini terk ederek göç etmek durumunda kaldığını bildiriyor.
- Daha büyük insani felaketlerin yaşanmaması için Sudan'la ilgili çözüm müzakerelerinin gerçekçi bir zeminde acilen başlatılması gerekmektedir. Aynı zamanda acil bir insani yardım paketi devreye sokulmalıdır.

Gölgede Kalan Kriz: Sudan'da Çatışma ve Göç

15 Nisan 2023 tarihinde başlayan Sudan iç savaşı, on altıncı ayına girerken yaşanan çatışmalarda 50 milyonluk Sudan nüfusunun neredeyse tamamı çatışmaların şiddetlenmesi ve hızla ülkenin diğer bölgelerine yayılmasından kaynaklı büyük bir insani krizle karşı karşıya kaldı. Sudan Silahlı Kuvvetleri ile Hızlı Destek Kuvvetleri (HDK) arasında yaşanan çatışmalar; birçok insanın ölümüne, yaralanmasına, evlerini geride bırakarak çevre ülkelere ve ülke içinde diğer bölgelere göç etmesine neden oldu. Bu yazıda iç savaş neticesinde hem bölgesel hem de küresel bir çıkmaza sebep olan iç ve dış göçler kapsamlı olarak ele alınmış ve yerinden edilen kişilerle yapılan görüşmelere yer verilmiştir.

Ülkeyi İç Savaşa Götüren Süreçte Yaşananlar

Sudan'da en uzun süre iktidarda kalan Ömer el-Beşir, 30 yıl süren yönetiminin son dönemlerinde derinleşen ekonomik kriz sebebiyle halk ayaklanması sonucunda devrilmiş ve ülke siyasi geçiş sürecine girmişti. Sivillerin de dâhil olduğu geçiş hükümeti, istenilen başarıya ulaşamayınca Ekim 2021'de ordu ve HDK önce geçiş hükümetine karşı iş birliği yapmış,

daha sonra kendi arasında iktidar mücadelesine başlamıştı. Gittikçe şiddetlenen bu mücadele, 15 Nisan 2023 tarihinde başkent Hartum'da silahlı çatışmaya dönüştü. Ülkenin diğer bölgelerine de sığınan bu iç savaş; çatışmaların şiddetlenmesine, insani krizin daha da derinleşmesine, en az 16 bin can kaybına, sağlık hizmetlerinin sekteye uğramasına, altyapı ve tesislerin büyük hasar görmesine, bankacılık ve finans hizmetlerinin çökmesine, yağmalamalara yol açtı. 7 Ekim'de Gazze'de başlayan olayların dünya gündemini yoğun şekilde meşgul etmesiyle geri planda kalan insani kriz için Sudan halkı uluslararası toplumdaki bir çözüm beklemektedir.

Çatışmalar ve Bölgede Derinleşen İnsani Kriz

Çatışmaların şiddetlenmesi ve diğer bölgelere sığması ülkede onarımı zor tahribatlar oluşturmaya devam ederken savaş, başta kadın ve çocuklar olmak üzere bütün insanları etkileyecek büyük bir insani krize dönüşmüş durumda. Çatışmalarda en az 16 bin kişi hayatını kaybetti, 30 binden fazla kişi yaralandı. 10 milyonun üzerinde kişi yerinden edildi ve bunların 2 milyondan fazlası Çad, Mısır, Güney Sudan gibi çevre ülkelere kaçtı. Nüfusun yaklaşık yarısına karşılık gelen 25,6 milyon kişi (14 milyon çocuk) insani yardıma ihtiyaç duyarken bunların 755.000'den fazlasının kıtlığın eşiğinde olduğu bildirildi.

Açlık, çatışmaların her iki tarafı açısından da silah olarak kullanılıyor ve bu bağlamda krizin daha da derinleşmesi bekleniyor. Hollandalı düşünce kuruluşu Clingendael Enstitüsü; Mayıs ayında, Sudan'da Eylül 2024'e kadar 2,5 milyon kişinin açlıktan ölebileceği uyarısında bulunmuştu. Darfur ve Kordofan nüfusunun %15'inin bu kıtlık durumundan en kötü şekilde etkileneceği tahmin ediliyor.¹

Özellikle Kuzey Darfur eyaletinin merkezi Faşir'deki yarım milyon mülteciye ev sahipliği yapan Zemzem Mülteci Kampı'nda, yüksek oranda yetersiz beslenme ve ölüme yol açan ciddi gıda kıtlığının yaşandığı aktarıldı. Uzmanlar; verilerin kısıtlı olması nedeniyle analizlerinin sadece Zemzem ile sınırlı kaldığını belirtirken, bölgedeki Ebu Şuk ve el-Selam kampları gibi yerlerde de kıtlık potansiyeli bulunduğunu ve savaş devam ettiği sürece bu riskin devam edeceğini vurguladı.²

Ülkenin çeşitli bölgelerinde yağmur mevsiminin başlaması, yoğun yağışlar ve sellere neden olmakta ve lojistik destek ulaştırmak imkansız hale gelmektedir. Haziran ayından bu yana Sudan'ın 18 eyaletinden 11'inde sel baskınları nedeniyle 20 binden fazla kişi yerinden edildi. Altyapı sular altında kaldı ve hayati önem taşıyan insani yardımların ulaştırılmasında da aksaklıklar yaşandı.³

Savaştan en çok etkilenen taraf çocuklar oldu ve birçok hak ihlaline maruz kaldılar. Çatışmaların başından beri çocuk kayıplarında artış göz-

Nüfusun yaklaşık yarısına karşılık gelen 25,6 milyon kişi (14 milyonu çocuk) insani yardıma ihtiyaç duyarken bunların 755.000'den fazlasının kıtlığın eşiğinde olduğu bildirildi.

Hollandalı düşünce kuruluşu Clingendael Enstitüsü; Mayıs ayında, Sudan'da Eylül 2024'e kadar 2,5 milyon kişinin açlıktan ölebileceği uyarısında bulunmuştu.

lemlenirken ihlallerin %72'si ise çocukların öldürülmesi ve sakat bırakılması yönünde gerçekleşti. Sınır Tanımayan Doktorlar Örgütü (MSF), Zemzem Kampı'nda çatışmalar ve açlık sebebiyle her iki saatte bir çocuğun öldüğünü bildirdi.⁴ Sudan'ın tarım bölgelerinde artan çatışmalar nedeniyle 3,5 milyon çocuk akut yetersiz beslenme ile karşı karşıya kaldı.

Diğer taraftan Sudan nüfusunun üçte ikisi sağlık hizmetlerine erişemiyor ve çatışma bölgelerindeki hastanelerin %70 ila 80'i işlevsiz kalmış durumda. Okulların büyük bir kısmı kapandı ve 19 milyon çocuk eğitime ulaşamıyor. İnsani kriz hızlı bir şekilde kötüleşmeye devam ederken Sudan, dünyadaki bağışçı kişi ve kurumların ilgi alanına girmekten oldukça uzak durumda. Öyle ki; BM kurumları Sudan'da yardıma ihtiyaç duyan 14 milyon için gerekli fonun %16'sını sağlayabilmiş ve beş çevre ülkedeki Sudanlı mültecilerin ihtiyaçları için gerekli fonun yalnızca %9'unu karşılayabilmiştir.⁵

Çatışmaların Getirdiği Güvensizlik Sarmalı ve Göç

Ülkenin başkenti Hartum'da başlayan iç savaş, daha önce çatışmalardan etkilenmeyen bölgelere de sıçramasıyla ülke genelinde insani krizin büyümesine yol açtı. Hali hazırda 2003 yılından beri çözülememiş durumda olan Darfur krizi derinleşerek daha büyük bir bölgeyi etkisi altına aldı. Darfur krizinin ilk döneminde iç göçe mecbur kalan Sudanlıların %27'si yeni olaylarla birlikte yeniden göç etmek zorunda kaldı.

İlk dış göç; 22 Nisan'da (2023) ekonomik kaynaklara sahip olan bir kısım Sudanlı'nın Hartum'dan Türkiye, Dubai, Umman gibi ülkelere gitmesiyle gerçekleşirken, iç göç ise Vad Medeni ve el-Cezire bölgelerine doğru yaşandı. Vad Medeni bölgesine gidenlerden imkânı olanlar ev kiraladı veya akrabalarının yanına yerleşti. İmkânı olmayanlar ise okullarda, Kuran kurslarında ve sokaklarda yaşamak durumunda kaldı. Savaşın Vad Medeni ve el-Cezire bölgelerine sıçramasıyla bu bölgeler de güvensiz hale geldi ve 25 Aralık 2023'te ikinci göç dalgası yaşandı. 55 bin insan bu bölgeleri terk ederek Sennar ve Gadarif bölgelerine göç etti. Göç edilen bu bölgelerin de güvensizleşmesi sebebiyle Kassala bölgesine gerçekleşen göç, üçüncü göç dalgasını ortaya çıkardı. Daha sonra çatışmaların sürdüğü on altı ay içerisinde milyonlarca insan birçok defa ülke içinde ve dışında yer değiştirmek zorunda kaldı.

Çatışmaların başladığı tarihten bu yana şiddet olaylarının, toplu tecavüzlerin, etnik kökene dayalı sivillere yönelik hedefli saldırıların, hırsızlık ve gasp olaylarının artmasından ötürü Uluslararası Göç Örgütü (IOM) 10,7 milyondan fazla insanın daha güvenli bir yer bulma umidiyle evlerini terk ederek göç etmek durumunda kaldığını bildiriyor.⁶ Bu da Sudan'daki her beş kişiden birinin göçe mecbur kalması anlamına geliyor. Yerinden edilenler savaşın başından beri ikincil ve üçüncül yerinden edilmeyle karşı karşıya kalmış durumda.

Başkent Hartum, iç göçün yaşandığı en büyük eyalet olurken 11 Haziran 2024 itibarıyla Sudan'daki tüm iç göçmenlerin yaklaşık %36'sının Hartum'dan geldiği kaydedildi.⁷

Hartum'dan gelenlerin çoğu, kamplarda zorlu şartlarda yaşıyor. Tüm yerinden edilenlerin coğrafi dağılımı incelendiğinde bunların 5 milyonu Darfur'da, 1,6 milyonu El Cezire, Hartum, Sennar ve Beyaz Nil eyaletlerinde, bir milyona yakını Büyük Kordofan bölgesinde, 1 milyonu Gadarif, Kassala ve Kızıldeniz'in doğu eyaletlerinde ve 1,1 milyonu ise Kuzey ve Nil Nehri eyaletlerinde bulunuyor.⁸

- Kuzey: 395.874
- Nil Nehri: 769.802
- Kızıl Deniz: 253.717
- El-Cezire: 355.074
- Hartum: 115.779
- Kassala: 256.031
- El-Kadarif: 868.493
- Sennar: 308.382
- Mavi Nil: 209.427
- Kuzey Kordofan: 155.713
- Güney Kordofan: 215.961
- Beyaz Nil: 610.113
- Batı Kordofan: 203.919
- Doğu Darfur: 679.530
- Batı Darfur: 183.715
- Kuzey Darfur: 953.148
- Güney Darfur: 925.458

Kaynak: UNHCR

Ülke içinde yerinden edilenlerin çoğunluğunu 18 yaşın altındaki çocuklar oluşturuyor. Devam eden çatışmaların, insani yardım çalışmalarını ciddi bir şekilde engellediği ve Kuzey Darfur'daki Zemzem Kampı başta olmak üzere yerinden edilen Sudanlıların yaşadığı bölgelerdeki en önemli sorunun açlık olduğu biliniyor. Önemli ulaşım noktalarının kapanması ve Darfur bölgesindeki güvenlik sorunları sebebiyle yardım kuruluşları

Sınır Tanımayan Doktorlar Örgütü (MSF), Zemzem Kampı'nda çatışmalar ve açlık sebebiyle her iki saatte bir çocuğun öldüğünü bildirdi.

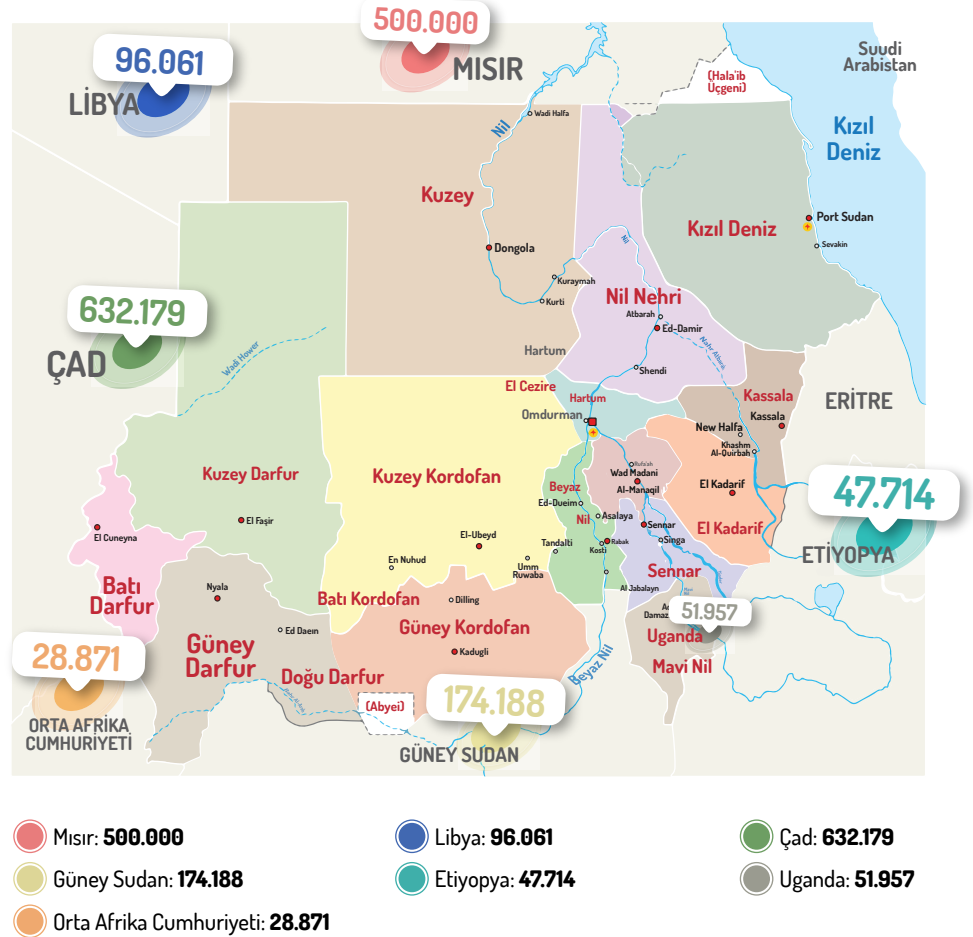

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) 10,7 milyondan fazla insanın daha güvenli bir yer bulma ümidiyle evlerini terk ederek göç etmek durumunda kaldığını bildiriyor.

yardımlarını ulaştırmada zorluk yaşıyor. Çatışmaların devam etmesi ve insanların sürekli göç halinde olmasından ötürü arazilerin kullanılmaması ve ekim yapılamamasının kıtlık seviyesini arttıracak ve Sudan halkını daha da zor günlerin beklediği öngörüyor.

Son yılların en büyük yerinden edilme krizi olarak değerlendirilen Sudan'daki hareketlilik, ülke içinde çatışmaların devam etmesi ve kaynakların yetersizliği sebebiyle her geçen gün daha da kritik bir hal alırken kriz, bölge ülkelerini de derinden etkilemektedir. 2,1 milyon Sudanlı halihazırda birçok sorunla mücadele etmekte olan bölge ülkelerine kaçmak zorunda kaldı. Mısır, Çad, Güney Sudan, Orta Afrika Cumhuriyeti, Etiyopya, Libya ve Uganda Sudanlı sığınmacılara ev sahipliği yapmaktadır.⁹

Bölge Ülkelerindeki Sudanlı Sığınmacı Sayısı

Kaynak: UNHCR

Sudan'dan kaçan kişiler, uzak sınır bölgelerine ulaşıyor ve bunların bir kısmını BM organları karşılıyor. Birçok aile haftalar süren zor şartlar altındaki yolculuklarda çok az yiyecek, su ve ilaçla hayatta kalmaya çalışıyor ve artan yetersiz beslenme oranları, salgın hastalıklar ve buna bağlı ölümlerle karşı karşıya kalıyor. Binlerce Sudanlı aile gittikleri ülke-

lerde günlük hayatını sürdürebilmek için desteğe ihtiyaç duyuyor. Özellikle transit merkezlerinde, mülteci kamplarında ve sığınmacıların yerleştirildiği diğer bölgelerde altyapının ve diğer koşulların iyileştirilmesi acil ve maliyetli bir durumdur. Fakat BM, Sudan'la ilgili gerekli finansmanın çok küçük bir kısmını karşılayabilmektedir. Diğer taraftan Orta Afrika Cumhuriyeti (OAC), Çad ve Güney Sudan gibi sınır komşusu olan ülkeler Sudan ile yaptığı ticarete bağımlı durumdadır ve çatışmalar ev sahibi ülkelerin üzerindeki yükü arttırmakta ve insani yardım müdahalesinin maliyetini yükseltmektedir.

Sudan'a komşu olan ve oradaki çatışmaların sonuçlarından etkilenen bölge ülkeleri, bu krizden önce de önemli oranda mülteci, göçmen ve yerinden edilmiş kişiye ev sahipliği yapıyordu. Ayrıca bir kısım ülkeler kendi topraklarında çatışmanın farklı boyutlarını yaşamakta ve halihazırda derin ekonomik krizle mücadele etmektedir. Bunlar ev sahibi ülkelerin üzerindeki baskıyı arttırırken, kıt kaynakların daha fazla kişiyle paylaşılması zaman zaman gerginliği de yükseltmektedir.

Halihazırda 400 binden fazla mülteciye ev sahipliği yapan Çad, son dönemde en fazla Sudanlının gittiği ülke oldu. Çatışmaların ilk bir ayında 80 bin Sudanlı Çad'a geçtikten sonra bu sayı hızla arttı ve nihayetinde yaklaşık 650 bin kişi Çad'a gelmiş oldu. Gelenlerin %80'den fazlasını kadınlar ve çocuklar oluşturuyor.¹⁰ UNHCR ve Çad yetkilileri mültecilerin büyük kısmını kamplara yerleştirse de buralarda gıda, barınak, koruma desteğine ihtiyaç duyuluyor. Temiz su, sanitasyon hizmetleri ve hijyen malzemeleri en önemli eksikliklerden. UNHCR, Doğu Çad'daki krize müdahale edebilmek için ihtiyaç duyduğu finansmanın yalnızca %10'unu alabiliyor. Diğer taraftan uluslararası kuruluşların kaynak yetersizliği sebebiyle Çad vatandaşlarına yapacağı yardımları mültecilere kaydırması ülke içinde rahatsızlıklara ve gerginliklere sebep oluyor. Ev sahibi topluma ayrılmış özel yardımlar olmazsa onların da açlıktan ve susuzluktan ölebileceği değerlendiriliyor.¹¹

Mısır, Sudan'daki çatışmadan kaçanlar için ilk duraklardan bir diğeri oldu ve 500 binden fazla Sudanlı buraya geldi. Mısır'da bir iltica sistemi olmadığı için gelenlerin kaydedilmesi, mülteci statüsü tanınması ve yerleştirme işlemleri UNHCR tarafından yürütülüyor. Halihazırda 6 milyon göçmene ev sahipliği yapan Mısır¹², tarihinin en büyük ekonomik krizlerinden birini yaşarken hem Sudan'da hem de Gazze'de yaşanan çatışmalardan doğrudan etkilendi. Mevcut sorunlar içerisinde son dönemde Mısır'ın mülteci politikasını uluslararası standartlardan uzak bir şekilde yürüttüğü iddia ediliyor. Mısır'ın Sudanlıları keyfi olarak tutuklayarak zorla savaşın devam ettiği ülkelere geri gönderdiği ve bu süreçte insan hakkı ihlalleri gerçekleştirdiği yönünde raporlar yayınlanıyor.¹³ Bu ihlaller, Mısır'ın Avrupa'ya göçleri engelleyeceği şekilde AB'nin mali desteğini arttırdığı bir zamanda gerçekleşiyor ve bu da Avrupa bölgedeki savunmasız mültecilere ve sığınmacılara yönelik suistimallerde potansiyel

UNHCR, Doğu Çad'daki krize müdahale edebilmek için ihtiyaç duyduğu finansmanın yalnızca %10'unu alabiliyor.

150 binden fazla Sudanlıya ev sahipliği yapan Güney Sudan ise 2013'te başlayan iç savaş sebebiyle sakinlerinin bir kısmı farklı ülkelerde mülteci durumunda olan bir ülkedir ve nüfusunun %76'sı insani yardıma ihtiyaç duymaktadır.

suçlu olduğu yönünde eleştirilere neden oluyor¹⁴ 150 binden fazla Sudanlıya ev sahipliği yapan Güney Sudan ise 2013'te başlayan iç savaş sebebiyle sakinlerinin bir kısmı farklı ülkelerde mülteci durumunda olan bir ülkedir ve nüfusunun %76'sı insani yardıma ihtiyaç duymaktadır. UNHCR, son altı yılda güvenlik sebebiyle başta Sudan ve Etiyopya'daki 1,3 milyon Güney Sudanlı mültecinin evlerine geri döndüğünü açıklamıştır. Diğer taraftan Sudan'daki savaş Güney Sudan'ın petrol ihracatının aksamasına yol açtı ve Güney Sudan poundu %60 oranında değer kaybetti. Gıda ve yakıt fiyatları hızla yükseldi. Temel gıda maddelerine erişimin zorlaşmasıyla yarım milyon kişinin orta şiddetteki açlık seviyesine geçmesi bekleniyor.¹⁵

Sudan'daki İç ve Dış Göçte Yaşanmışlıklar¹⁶

Sudan'da bir yılı aşkın süredir devam eden çatışmalardan en çok etkilenen kesim şüphesiz yerinden edilen milyonlarca Sudanlı oldu. İstikrarın büyük oranda sağlandığı ve halkın hiç beklemediği bir dönemde başlayan çatışmalarda Sudanlılar oldukça zorlu yolculuklar yaparak ve bütün kazanımlarını geride bırakarak ülke içinde ve ülke dışına doğru birçok defa yer değiştirmek zorunda kaldı. Güvenli ve yeterli gıdaya, sağlık hizmetlerine ve ilaçlara ulaşımında büyük zorluklar yaşayan yerinden edilmiş Sudanlıları kıtlık ve salgın hastalık gibi uzun vadeli ve yıkıcı durumların beklediği biliniyor. Bu bölümde çatışma sürecini yaşamış ve evlerinden zorla çıkartılmış Sudanlılarla yapılmış görüşmelere yer verilerek krize Sudanlıların gözünden bakılmaya çalışılmıştır.

Abdülmecid Amir Abdullah: "Hafızamızdan silinmeyecek günler"

Her Sudanlı gibi Abdülmecid'de Hartum'un güneyinde ailesi ve komşularıyla güvenli ve sakin bir bölgede yaşarken bir anda beklenmedik savaş ve göç gerçeğiyle karşı karşıya kaldı. Sudan halkı çok defa darbe, protesto görmesine rağmen bu yaşananlar onlar için de beklenmedik bir durumdu ve 15 Nisan Cumartesi sabahı mermi sesi ve gökyüzünü kaplayan yoğun bir duman tabakası ile güne uyandılar. Abdülmecid bu günleri "hafızalarından silinmeyecek günler" olarak anlatıyor.

"15 Nisan sabahı ailem, çocuklarım ve komşularımla birlikte korkmuş ve dehşete kapılmıştık. Zira ilk defa böyle bir manzaraya şahit oluyorduk. Sonra savaşın kapsamı genişledi ve hızlıca buradan ayrılmaya karar verdik. Ancak doğu ve batı yönündeki tüm yol ve köprüler, yaşanan çatışmalardan dolayı kapalıydı. Omdurman'a deniz yoluyla gitmek için bir kayak bulamadık. Vakit geçtikçe nehrin kenarında karşıya geçmek için bekleyen ailelerin sayısı çoğaldı.

Çocuklarım çok fazla korkmuştu. Bir yolunu bulup karşıya, Omdurman'a geçtik. Fakat bu yol saatlerimizi aldı. Çünkü yollar kötüydü ve kontrol

noktaları oldukça fazlaydı. Omdurman'a geldiğimizde buranın da Hartum'dan farksız olduğunu gördük. O sırada bizim için Kordofan'daki ailemizin yanına gitmekten başka çare kalmamıştı. Biz bir grup aile, eski bir araca binerek normalde 4 saat süren Kordofan'a 3 gün süren bir yolculuğun ardından ulaşabildik. Yolculuğumuz esnasında aç, susuz ve korkmuş mültecileri gördük. Gözlerimle gördüğüm en zor şey ise, bir ailenin darı yediğine ve çocukların yolun ortasında yenmeyecek bir kesra -mısır unundan yapılan bir ekme- yediğine şahit olmaktı. Savaşın en zor yanlarından biri de şebekenin kesilmesiydi, eşim 3 ay ailesine ve kardeşlerine ulaşamadı. Biz 4 ay boyunca sadece bir hafta elektrik kullanabildik.

Yaşam şartları giderek kötüleşti. Birçok arkadaşım ailesini ve malını kaybetti. Bazı arkadaşlarım ise Sudan dışına gitmek zorunda kaldı ve şu anda çadır kamplarında kalıyorlar. Orada daha önce görmedikleri zor bir hayatı yaşıyorlar. Bu savaş, özellikle güvenlik, eğitim, gıda ve ilaç alanlarında halkı çok zor durumda bıraktı. İlaç yoksunluğundan dolayı hastane-deki işler aksadı ve normalde kolayca tedavi edilebilecek bazı hastalar öldü."

Abdurrahman Ali Yakub: "Kurşunla ölmeyenler açlıktan ölüyor"

15 Nisan sabahı başkent Hartum'da başlayan savaş bu bölge ile sınırlı kalmayıp diğer bölgelere de sıçradı. Güven ve huzurla yaşanan Nyala bölgesinde de çatışmalar hızla arttı. Çatışmaların şiddetlenmesiyle güvensiz hale gelen bölgeden halk yavaş yavaş göç etmeye başladı. 47 yaşında, 10 çocuk sahibi olan Abdurrahman Ali Yakub da Çad'a göç etmek durumunda kalan bir ailenin babası.

"Nyala şehrinde güven ve huzur içinde yaşıyorduk. 15 Nisan'da ordu ile Hızlı Destek Kuvvetleri arasında savaş başladı. Savaşın uzun sürmeyeceğini düşünüyorduk, ancak öyle olmadı. İki taraf arasındaki savaş, Nyala kentinde nüfus yoğunluğunun fazla olduğu yerlerde meydana geldi. Gerçek mermilerle birçok insan hayatını kaybetti. Yaralılar, ilaç eksikliği ve hastanelerin kapatılması nedeniyle tedavi edilemiyordu. Yerleşim bölgelerinin uçaklarla ve gerçek mermilerle vurulması arttıkça seyahat etme imkânı olan tüm aileler göç etti, yoksul ve seyahat edemeyecek durumda olanlar şehirde kaldı.

Silahlı adamlar tüm yerleşim alanlarına dağıldı ve evleri silah zoruyla ele geçirdi. Bu zorbalara mukavemet gösteren ve itiraz eden herkes gerçek mermilerle vuruldu. Eşya ve gıda sıkıntısı nedeniyle günde bir öğün yemek yiyorduk, bazen o öğünü bile alamıyorduk. Büyük çarşılar ve çevredeki pazarlar yağmalandı. Sabah-akşam ölümler yaşıyorduk, kurşunla ölmeyenler açlıktan ölüyordu. Ordunun geri çekilip militanların şehri ele geçirmesiyle yağmalama olayları arttı, ölümler devam etti.

Güvenli ve yeterli gıdaya, sağlık hizmetlerine ve ilaçlara ulaşımında büyük zorluklar yaşayan yerinden edilmiş Sudanlıları kıtlık ve salgın hastalık gibi uzun vadeli ve yıkıcı durumların beklediği biliniyor.

“Sabah-akşam
ölümle
yaşıyorduk,
kurşunla
ölmeyenler
açlıktan ölüyordu.
Ordunun geri
çekilip militanların
şehri ele
geçirmesiyle
yağmalama
olayları arttı,
ölümler devam
etti.”

Savaş uçaklarının yerleşim yerlerini bombalaması ve nüfusun yoğun olduğu bölgelere varıl bombalarının atılması durumu daha da kötüleştirdi. Şehirden kaçmak kaçınılmaz hale gelince aileme yol bileti alabilmek için ev eşyalarımı az bir paraya sattım. Aileme birlikte her şeyi geride bırakıp şehri terk ederek Saraf Omra kentine ve oradan da Çad'ın Tine kentine gittik. Sınır yetkilileri tarafından Çad'a girmemize izin verildi ve Çad'ın Tine kentindeki kabul kampına gittik. Çad'a girmemize rağmen, mermi, patlama ve savaş uçaklarının sesleri çocukların zihinlerinden çıkmadı ve uzun süre uyuyamadılar. Kamptaki durum yiyecek ve içme suyu eksikliği nedeniyle çok kötüydü. Telmeb Kampı'na yerleştirildik ve şu anda su kıtlığından ve kuruluş çalışanlarının taraf tutarak ailelere az yiyecek dağıtmalarından şikâyetçiyiz.”

Um Muhammed: “O gece silah ya da patlama sesi duymadığımız ilk geceydi”

Sudan'da genç, yaşlı herkes savaştan etkilendi; evlerini, doğup büyüdüğüleri şehri geride bırakarak zorlu şartlar altında göç etmek durumunda kaldı. Bunlardan biri de Sudanlı öğretmen Ümmü Muhammed. Kendisi savaşta bir oğlunun yaralandığı ve zor şartlar altında tedavi edildiğini belirterek savaş başladıktan sonra yaşadıklarını şöyle anlatıyor:

“Hartum şehrinde doğdum ve büyüdüm. Burada öğretmenlik yapıyorum. Bu şehirde güvenlik ve huzur vardı. 15 Nisan'da savaş patlak verdiğinde, savaşın çabucak duracağını ve hayatın normale döneceğini umarak evimizde kalmaya karar verdik, ancak umduğumuz şey gerçekleşmediği gibi olaylar hızlanmaya başladı ve etrafımızdaki her şey değişti. Dükkân sahipleri dükkânlarını kapattı, su ve elektrik kesildi, çeşitli ağır ve hafif silahlardan çıkan kurşunlar yerleşim bölgemize düştü ve komşular evlerini terk etmeye başladı. Bazıları ülkeyi terk etti; bazıları da Sudan'ın diğer eyaletlerine göç etti. Biz ise burada kalarak birçok acıya tanık olduk. Hırsızlar boşalan evleri yağmalamak için geldiler. Kapıların kırılma seslerini duyuyorduk. Her gün korku içinde yaşıyorduk. Kapıları sıkıca kapatıp yüksek sıcaklığa ve herhangi bir serinletme kaynağı olmamasına rağmen içeride kalıyorduk. Evin içindeyken de varlığımızı gösterecek herhangi bir ses çıkarmamaya çalışıyorduk. Evde erzak yoktu. Bu yüzden evin çok uzağındaki dükkânlardan erzak alabilmek için hayatımızı riske atarak kilometrelerce yol yürümek zorunda kalıyorduk. Çoğu zaman günde bir öğün yemek yiyorduk. Bazen ekmek buluyorduk ama genellikle bulamıyorduk. Maddi durumumuz gittikçe kötüleşiyordu ve temel ihtiyaçlarımızı satın alabilmek için para kazanabileceğimiz bir iş yoktu. Hastanelerin çoğu çalışmayı durdurdu.

Savaş gün geçtikçe yoğunlaşıyordu ve silahlı militanlar bölgemize yayılıyordu. Güvenlik çökmüş, etrafımız tehlikeli olmaya başlamıştı. Bu yüzden biz de başka bir eyalete taşınmaya karar verdik. Ailedeki yaşlılar ve çocuklar uzun mesafeleri yürümekte zorluk çektiği için bizi oraya götür-

recek bir araba ayarladık ve her şeyimizi geride bırakarak şehirden ayrıldık. Yolda askeri araçların ve silahlı askerlerin sayısını görünce şok olduk ve bizi çevreleyen tehlikelerin boyutunun farkında olmadığımızı anladık. Araba kısa mesafelerde askerler tarafından durduruluyor ve askerler arabayı arayıp çeşitli sorular soruyorlardı. Çok kez durdurulduğumuz için sokakta geceleme zorunda kaldık. O gece silah ya da patlama sesi duymadığımız ilk geceydi.

Sabah yola devam ettik ve yaklaşık otuz saat sonra gitmek istediğimiz yer olan Kassala'ya ulaştık. Bu eyalete ilk kez geliyorduk ve ev kirası, suyun yeteri kadar sağlanamaması, iş olanaklarının az olması ve savaş öncesine kadar daha önce hiç karşılaşmadığımız diğer zorluklar nedeniyle farklı bir şekilde acı çekmeye başladık. Büyük küçük herkesin yaşadığı bunca acı ortasında çocuklar eğitimsiz kaldılar ve savaş başlayalı bir buçuk yıl oldu. Evimizden ayrılmak istemedik ama bahsettiğim tehlikeler nedeniyle ve oğlumun karnına isabet eden bir mermiyle yaralanmasından ötürü yer değiştirmek zorunda kaldık. Oğlumun tedavi ettirmek için uğraşırken birçok ailenin başına gelen yağmalama olayını biz de yaşadık ve beraberimizdeki eşyaları kaybettik. İnsanlar bütün mal varlıklarını kaybetti. Savaşın üzerimizde büyük maddi ve psikolojik etkisi oldu ve ailemden ayrılmak durumunda kaldım. Artık ailemden ayrırım ve aileme yardımcı olabileceğim bir iş bulmak için ülke dışına göç etmek zorunda kaldım.”

Doktor Nezer: “Her şeyi arkamızda bıraktık, her şeyimizi kaybettik”

Hartum'da güven ve huzur ortamında rahat bir hayat sürerken savaşın başlamasından sonra ailesiyle birlikte birkaç defa yer değiştirmek zorunda kalan Doktor Nezer süreci şöyle anlatıyor:

“15 Nisan sabahından önce huzurlu ve güvenli bir hayatımız vardı. Eşim doktor, ben mühendisim. 4 çocuğumuzla birlikte günler bizim için güzel geçiyordu. Cumartesi sabahı patlama sesleriyle uyandık, sesler evimize çok yakın yerden geliyordu. İlk başta durumu anlayamadık, çok geçmeden seslerin şiddeti artınca ailemizin yanına el-Cezire bölgesine doğru yola çıktık. Yol bizim için dört çocukla biraz yorucu geçti fakat gittiğimiz bölge güvenli olduğu için biraz rahatlamıştık. Sudan'da yaşananları evimizden takip ederken gün geçtikçe gıda temini noktasında zorlanmaya başlamıştık. Savaşın bu kadar büyüyeceğini düşünmediğimiz için her şeyimizi arkamızda bırakmıştık ve her şeyimizi kaybettik. Zaman geçtikçe kaldığımız bölgeye de Hızlı Destek Kuvvetleri askerleri gelmeye ve çatışmalar burada da yaşanmaya başlayınca endişemiz arttı. Artık kaldığımız evin etrafını da asker sarınca daha güvenli bir bölge olan Kassala bölgesine gitmeye karar verdik. Benim hamile olmam ve Hartum'daki evimizin askeri bir karargah olarak kullanılmaya başlandığını duymuş olmamız sürecimizi gittikçe zorlaştırdı. Şimdi Kassala'ya gitmek için bir yol arıyoruz.”

“Savaşın üzerimizde büyük maddi ve psikolojik etkisi oldu ve ailemden ayrılmak durumunda kaldım. Artık ailemden ayrırım ve aileme yardımcı olabileceğim bir iş bulmak için ülke dışına göç etmek zorunda kaldım.”

“Savaşın bu kadar büyüyeceğini düşünmediğimiz için her şeyimizi arkamızda bırakmıştık ve her şeyimizi kaybettik.”

Sudan’da Çözüm Ne Zaman?

Darbelerin, protestoların, iç karışıklıkların ve çözülemeyen Darfur krizinin merkezi konumunda olan Sudan’da başlayan iç savaş ülkeyi bilinmez bir denklemin içine sürükledi. Demokrasiye geçiş adımlarının atıldığı süreçte yaşanan bu iç savaşta milyonlarca insan yerinden edildi ve gittikleri yerlerde çok zor şartlar altında hayatta kalmaya çalışıyor. Sudan’da dünyanın en büyük insani krizlerinden biri yaşanırken finansman eksikliği sebebiyle durum gün geçtikçe daha da kötüye gidiyor.

Sudan’da çözüm için büyük, koordineli ve üst düzey bir diplomatik çaba gerekmektedir. Fakat şimdiye kadar çözüm için alınan bölgesel ve uluslararası inisiyatifler sonuçsuz kaldı. En son ABD ve Suudi Arabistan arabuluculuğunda 11 Mayıs 2023’te “Cidde Bildirgesi” imzalanmıştı. Fakat Sudan ordusu, HDK’nın tekrarlayan ihlalleri sebebiyle temmuzda Cidde’deki görüşmelerden çekildiğini duyurmuştu. Daha sonra müzakereler çıkmaza girmiş ve süresiz olarak ertelenmişti. ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken, tarafları 14 Ağustos’ta (2024) Cenevre’de bir toplantı yapmaya davet etse de Sudan hükümeti bu teklife çekimser yaklaştı. Alınan kararlara tarafları zorlayacak bir mekanizmanın olmaması ve sürece müdahil olan devletlerin kendi çıkarlarını gütmeleri müzakerelerin sonuçsuz kalmasına neden oluyor.

Her iki taraf da şiddeti artan savaşta elini güçlendirmek için dış güçlerin desteğini arıyor. Birleşik Arap Emirlikleri’nin özellikle Çad üzerinden HDK’ya silah ve mühimmat tedarik ederek savaşta finanse eden tarafların başında geldiği biliniyor. Sudan ordusu da BAE’nin rolünü dengelemek için Türkiye, Mısır, İran ve Rusya’dan yardım istiyor. Rusya, Sudan limanına bir deniz üssü kurmayı isterken; Türkiye ve Mısır’ın gerginliğe etkisi sınırlı kalmaktadır.¹⁷

Sudan’da çatışmaların on altıncı ayında çözümün uzak olduğu anlaşılmaktadır. Gıdaya ulaşmak her geçen gün daha da zorlaşırken kıtlığın ve salgın hastalıkların artması beklenmektedir. Müzakerelerdeki başarısızlıkların ve çatışmanın uzun süre devam etmesi, Sudan’ın kapılarını milislere ve terör örgütlerine açacaktır. İstikrarsızlık, buradan Afrika boynuzuna, Kızıldeniz havzasına, Sahel’e ve Kuzey Afrika’ya yayılabilir ve daha fazla kişi yerinden edilebilir. Halihazırda büyük bir göç kriziyle mücadele eden bölge ülkelerine, Levant ve Körfez bölgesine ve hatta ABD ve Avrupa’ya doğru tehlikeli yolculuklar artabilir. Daha büyük insani felaketlerin yaşanmaması için Sudan’la ilgili çözüm müzakerelerinin gerçekçi bir zeminde acilen başlatılması gerekmektedir. Aynı zamanda acil bir insani yardım paketi devreye sokulmalıdır.

Sonnotlar

¹"From hunger to death: An estimate of excess mortality in Sudan, based on currently available information". Clingendael Alert, Mayıs 2024. <https://www.clingendael.org/publication/sudan-hunger-death>

²"Famine Review Committee: Combined Review of: (i) The Famine Early Warning System Network (Fews Net) IPC Compatible Analysis for IDP Camps in El Fasher, North Darfur; and (ii) The IPC Sudan Technical Working Group Analysis of Zamzam Camp (North Darfur), Sudan". Integrated Food Security Phase Classification, Temmuz 2024. https://www.ipcinfo.org/fileadmin/user_upload/ipcinfo/docs/IPC_Famine_Review_Committee_Report_Sudan_July2024.pdf

³"Sudan at Breaking Point" Warns IOM as Famine, Floods add to Massive Displacement". IOM, 12 Ağustos 2024. <https://sudan.iom.int/news/sudan-breaking-point-warns-iom-famine-floods-add-massive-displacement>

⁴"Darfur'daki mülteci kamplarında her iki saate bir çocuk ölüyor". Independent Türkçe, 6 Şubat 2024. <https://www.indyrturk.com/node/696521/d%C3%BCnya/darfur-%E2%80%99daki-m%C3%BClteci-kamplar%C4%B1nda-her-iki-saate-bir-%C3%A7ocuk-%C3%B6l%C3%BCyor>

⁵Serhat Orakçı, "Sudan'in Varlık-Yokluk Mücadelesi". Perspektif, 12 Haziran 2024. <https://www.perspektifonline/sudanin-varlik-yokluk-mucadelesi/>

⁶"Sudan Humanitarian Update". OCHA, 29 Temmuz 2024. https://reliefweb.int/report/sudan/sudan-humanitarian-update-29-july-2024-enar?_gl=1%2A1n3nip0%2A_gcl_aw%2ARONMLjE3MjI1ODk1NDcuQ2p3SONBan-c1S3kxQmhBZ0Vpd0E1akd1anF20DjwVGFyeXRmeVU3ajFEMGhuUkVzSXUOS3poMmFmTnlY2ZTUGFuNkJoQ2FJOTlwRVVcb0NaRnNRQXZEX0J3RQ.%2A_ga%2AMTk3NTk5NTgwOC4xNzlyNTM5Mzgwg%2A_ga_E60ZNX2F68%2AMTcyNDA5Nzk0OS4xMy4xLjE3MjQwOTg2OTAuNTkuMC4w

⁷"Sudan Mobility Update". IOM, 23 Temmuz 2024. <https://dtm.iom.int/reports/dtm-sudan-mobility-update-04?close=true>

⁸"Displacement Tracking Matrix | DTM Sudan". DTM, 23 Temmuz 2024. <https://dtm.iom.int/reports/dtm-sudan-mobility-update-04>

⁹"Sudan Humanitarian Situation Report No. 20". UNICEF, 30 Temmuz 2024. <https://reliefweb.int/report/sudan/unicef-sudan-humanitarian-situation-report-no-20-mid-year-2024>

¹⁰"Sudan Situation: UNHCR External Update". UNHCR, 1 Ağustos 2024. <https://data.unhcr.org/en/documents/details/110342>

¹¹Mat Nashed, "Tensions bubble as Sudanese refugees feel resentment from Chadian hosts". Al Jazeera, 26 Haziran 2024. <https://www.aljazeera.com/features/2024/6/20/tensions-bubble-as-sudanese-refugees-feel-resentment-from-chadian-hosts>

¹²IOM Strategy for Egypt (2021-2025), International Organization for Migration, 2021. https://egypt.iom.int/sites/g/files/tmzbd11021/files/documents/iom-country-strategy_final.pdf

¹³Egypt: Detaining and Refouling Sudanese Refugees Fleeing Spiralling Conflict in Sudan". Global Detention Project, 25 Nisan 2024. <https://www.globaldetentionproject.org/egypt-detaining-and-refouling-sudanese-refugees-fleeing-spiralling-conflict-in-sudan>

¹⁴Anna Schwarz, "Misir ile göç anlaşması: AB yanlış ata oynuyor". Heinrich Böll Stiftung Derneği, 29 Mart 2024. <https://tr.boell.org/tr/2024/03/22/misir-ile-goc-anlasmasi-ab-yanlis-ata-oyunyor>

¹⁵Eulalia Berlaña ve Djaounsede Madjianga, "Spiking hunger and prices: Sudan's neighbours grapple with a refugee crisis". World Food Programme (WFP), 19 Haziran 2024. <https://www.wfp.org/stories/spiking-hunger-and-prices-sudans-neighbours-grapple-widening-crisis>

¹⁶Bu kısımdaki görüşmelerin gerçekleştirilmesi ve Türkçe'ye aktarılmasında emeği geçen Mehmet Reşat Boyaca'ya teşekkür ederiz.

¹⁷Serhat Orakçı, "No Peace for Sudan: War, Famine and Fragmentation". Al Sharq Strategic Research, 14 Ağustos 2024. <https://research.sharqforum.org/2024/08/14/no-peace-for-sudan-war-famine-and-fragmentation/>

Şule Boyaca
Kadriye Sınmaz

Bir
insanı kurtaran,
bütün insanlığı
kurtarmış gibidir.

Analiz | Eylül 2024 | No.14

Birim Sorumlusu
Av. İbrahim Ergin

Genel Yayın Yönetmeni
Süleyman Kurt

Editör
Kadriye Sınmaz

Tasarım
Bilimon